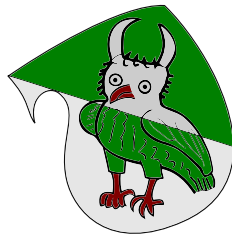

Taidetta vai asiakirja?

Pieni vilkaisu kirjurintöiden hallinto-oikeuteen

Birgitta Lulli

Discendo tota aetas

22.4.2023

Sisällys

1	Mitä me tehdään?	1
2	Asiakirja hallinnollisena dokumenttina	1
3	Mallin mukaan?	2

1 Mitä me tehdään?

SCA-kirjurit tekevät vaikka millaisia jänniä juttuja. Aika iso motiivi on tehdä – ja opetella tekemään – kaikenlaista sellaista kaunista, johon löytyy malleja ja inspiraatiota käsikirjoituksista. Näitä inspiraation lähteenä käytettyjä käsikirjoituksia on monenlaisia, mutta loppujen lopuksi aika harva tekee itse esimerkiksi kokonaista rukouskirjaa.

Käytännössä varmaan yleisin kirjurilta kaivattava tuotos on asiakirja, jolla hallitsija antaa jollekulle jotain hienoa. Hyvänä mutta kaukaisena kakko-sena ovat sitten sellaiset kirjeet, joita lähetellään esimerkiksi naapuriin kut-suina, sodanjulistuksina tai muuten vain. Kun tämmöisiä kirjoitetaan, on syytä pitää mielessä, mikä on tarkoitus: hyvin kirjoitettu asiakirja tekee juuri sen, mitä oli tarkoitus, muttei yhtään enempää eikä vähempää.

2 Asiakirja hallinnollisena dokumenttina

Asiakirja – oli se sitten aateliskirja, sodanjulistus tai kauppakirja – on pohjimmiltaan olemassa sitä varten, ettei jälkeenpäin jäisi epäselvyyttä siitä, mitä tehtiin. Hyvä ja pätevä asiakirja vastaa aina kuuteen kysymykseen: kuka, mitä, missä, milloin, kenelle ja miksi.

Tämmöiset dokumentit on tapana kirjoittaa sellaisen kaavan mukaan, joka jo suhteellisen varhain keskiajalla vakiintui kautta Euroopan olennaisesti samanlaiseksi. Rakenteellisesti asiakirjassa on kolme osaa, jotka voi yleensä hahmottaa aika selvästi:

- Protokolla: alkumuodollisuudet, meillä tyypillisesti
 - intitulario: kuka on asiakirjan antaja
Me Garick ja Talitha cuningas ja cuningatar Dracehwaldis
 - inscriptio: kenelle asiakirja on osoitettu
teem tiettäwäxi caikele canssale
 - salutatio: tervehdys
 - arenga: perustelut asiakirjan laatimiselle
että nijnen palweloſten tächden quin meijdhän racas palwelijam Christine de Byzance on meijle ja meijdhän waldacunnalem technyt ja waſtedhes techdä taijta

- Teksti: varsinaisen teon kuvaus
 - dispositio: asiakirjassa kuvattu oikeustapahtuma
nijn tachdom me corghotta ja tällä meijdhän awoimel kiraliam corghotam hänet aatelisen säätyyn ynnä caijckien nijnen privilegein cansa quin siihen cwluwat, ja samal muoto kehoitam me händä ottaman itzellens aatelisen waacunan nijn quin meijdhän airuem händä opastawat;
 - sanctio: rangaistus päätösten rikkomisesta
ja nijn kielläm me caijckia meijdhen fougtejam ja vircamehiäm ja caicki muita keijtä hywäns he owat rickomasta tätä wastan meijdhän cuningalisen coston ja wihan uhal;
 - corroboratio: aitouden vahvistaminen
ja tämän olem me andanet ja meijdhän signetillä wahwistanet
- Eskatokolla: loppumuodollisuudet
 - subscriptiones: tapahtuman todistajat
 - datatio: asiakirjan kirjoitusaika ja -paikka
meijdhän baronicunnam Knights Crossingis tänä xx päijwän tammicwta S. wuonna xxx.

3 Mallin mukaan?

Seurassamme on katto korkealla ja seinät leveällä, eivätkä kaikki ole kiinnostuneita samoista asioista. Niinpä myös kirjurintöissä eri ihmisillä on omia mieltymyksiä. Asiakirjatekstien suhteen tämä voi tarkoittaa sitä, että etsitään ja muokataan historiallisia dokumentteja kulloiseenkin tarpeeseen sopivaksi, tai toisaalta että rakennetaan jotain, joka kuulostaa kauniilta. Kumpikin tapa (tai moni muu) on ihan oikea, kunhan pidetään huoli siitä, että asiakirja tekee sen, mitä sen on tarkoitus tehdä.

Esimerkiksi voisi ottaa kuningas Kristian I:n elokuussa 1461 varsinais-suomalaiselle Laurens Skalmille myöntämän rälssikirjan. Ruotsalainen rälssi on aika lailla meikäläistä aatelistarvoa vastaava, ja monissa näissä kirjeissäkin myönnetään paitsi verovapaus myös vaakuna. Tuntuu siis houkuttelevalta käyttää tällaista aateliskirjan pohjana, etenkin jos 1400-luvun ruotsi on hyvä kielivalinta. Ja kun asiakirjakaava on yleiseurooppalainen, pohjaksi voi yhtä hyvin ottaa vaikkapa 1500-luvun englantilaisen vaakunakirjan, sekin sopii tähän kerrassaan mainiosti.

Kun tekstiä muokkaa uuteen käyttötarkoitukseen, on kumminkin syytä samalla lukea huolellisesti, mitä täsmälleen ovat ne oikeustoimet, joita sillä saadaan aikaan. Aivan kaikki nimittäin ei olekaan suoraan sovellettavissa meikäläiseen käyttöön.

Wij Christiern, medh Gudz nåde etc. Danmarckz, Sweriges, Noriges, Wändes och Giöthes konungh, hertigh i Slesswich, grefwe i Hållsten, Stårmaren, Olldenborgh och Delmenhorst etc., giörom allom witterligit, att före troskap och willigh tjeneste, som thenne breffwijsare Lorentz Skallme, wor ellskelige man oc tienare, oss och vårt rijke Swärige her till giordt hafuer och han och hans rätte echte barn och afkomme oss wåre arfwinger och effterkommende konungar i Swerige och rijget troligen her effter giöra och bewijsa må och skolle så lenge the lefwe, tå hafue wij vndt och gifuit och medh thetta vårt öpne breff vnnom och gifuom honom och för:ne hans rätte echte barn och effterkomma frijheet och frällsse oppå tree hans rökier i Pargas sochen, liggandes i Attubole, som åhrlige rännte tolff marck, att niuta och behålla som andre frällssemän hafue och niuthe there godz i vårt rijke Swerige till ewigh tijdh medh skiöllh och hiellm, som åhr ett vpståndande swart anckar vthij ett hwitt fielldh, och ett tweskifft anckar på hiellmen, then högre deelen hwijt och then wenstre swart, effter som thett her vthij målat står. Ty förbiude wij alle, ehoo the hellst ähre eller wara kunne, och enkannerligen wåre fougder och embetzmän honom och hans rätte echte barn och afkomma her emott at hindra eller hindra låta, (måtte) qwällia eller i någre mätto oförätta, vnder wår konungl. hämdh och wredhe. Datum in castro nostro Stockholmensi die beati Petri ad vincula, nos[tro] sub secreto præsentibus appenso, anno Domini mcdlxi.

– Diplomatarium Fennicum 3157

On aika selvää, että asiakirjan keskeisten henkilöiden nimet ja arvoni-
met sekä asiakirjan antamisen syy pitää muuttaa. Samoin näkee suhteellisen
helposti, ettei meillä tarvitse erikseen kertoa, mitä tiloja aateluuteen liittyvä
verovapaus koskee – tosin jos aateloitavalla on tarkoitukseen sopiva huone-
kuntanimi rekisteröitynä, tällaisesta saa lisää komeutta tekstiin. Sen si-
jaan voi olla vaikeampaa huomata, että asiakirjatekstin kohta »honom och
för[skref]ne hans rätte echte barn och effterkomma» tarkoittaa, ettei arvoa
ja tekstissä vaakunaselityksenä kuvattua vaakunaa myönnetäkään vain kir-
jeessä nimeltä mainitulle henkilölle vaan myös kaikille hänen jälkeläisilleen.
Tämäntyyppisiä lapsuksia sattuu aina silloin tällöin, ja niiden korjaaminen
jälkeenpäin on joskus aika ikävää.

Yhtä lailla ikävää on, jos asiakirjasta jää puuttumaan jotain olennaista;
tyypillisesti päiväys saattaa joko unohtua kokonaan tai olla sellaisessa muo-
dossa, että sitä on vaikea tulkita. Koska olikaan Pyhän Bonifatiuksen aatto
a.S. xlij? Aika harvinaista on, että aateliskirjaa tarvitaan nimelliseen tarkoi-
tukseensa, siis aateluuden osoittamiseen, mutta on meilläkin kuningaskun-
nan rekistereistä puuttuvia tietoja välillä jouduttu etsimään.